

NO SE'N PARLAVA. Els represaliats del franquisme a Manlleu

IMMA DOMÈNECH
ASSUMPTA TORT
MUSEU DEL TER

Des de l'11 de desembre de 2018 i fins al 26 de maig de 2019 es pot veure al Museu del Ter una exposició temporal que amb el títol de "No se'n parlava" pretén fer un reconeixement als represaliats del franquisme a Manlleu. La idea arrenca en el moment en que es fa públic per part de l'Arxiu Nacional de Catalunya el llistat amb totes les persones que van ser sotmeses a judicis sumaríssims pels Tribunals Militars franquistes, a Catalunya.

Des de l'11 de desembre de 2018 i fins al 26 de maig de 2019, es pot veure al Museu del Ter una exposició temporal que, amb el títol de "No se'n parlava", pretén fer un reconeixement als represaliats del franquisme a Manlleu. La idea arrenca en el moment en què es fa públic, per part de l'Arxiu Nacional de Catalunya, el llistat amb totes les persones que van ser sotmeses a judicis sumaríssims pels Tribunals Militars franquistes a Catalunya.

La publicació d'aquesta llista es va fer en aplicació de la Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de víctimes del franquisme publicada al DOGC núm. 7406, de 6 de juliol de 2017, i des del Museu del Ter es va veure com una ocasió immillorable per participar en l'acte de justícia i reparació històrica que es troba en l'esperit de la Llei, promovent un aprofundiment en la recerca sobre aquestes víctimes i en les conseqüències que aquest règim

Captura de pantalla de la pàgina web de l'Arxiu Nacional de Catalunya on es pot consultar la Llista completa de represaliats a Catalunya

va tenir en una població com Manlleu. La Llei del Parlament, aprovada per unanimitat, va declarar il·legals "els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar, que van actuar a Catalunya a partir de l'abril de 1938 fins al desembre de 1978, per ésser contraris a la llei i vulnerar les més elementals exigències del dret a un judici just. I, en conseqüència,

El Parlament va declarar il·legals els Tribunals Militars franquistes

es dedueix la nul·litat de ple dret, originària o sobrevinguda, de totes les sentències i resolucions de les causes instruïdes i dels consells de guerra dictades per causes polítiques a Catalunya pel règim franquista". La Dictadura va considerar enemics les persones que, per

raó de la seva afiliació política, sindical, associativa; per les seves idees o creences o per les seves opcions vitals, no eren afins al règim. I per anorrear i erradicar tota forma de pensament antagonista o dissident de la ideologia franquista, va crear institucions amb finalitats exclusivament repressives, com ara els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació (anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar), el Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de Catalunya, el Tribunal Especial per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, el Tribunal d'Ordre Públic, entre d'altres. La repressió va ser sistemàtica i transversal: homes i dones de totes les edats, orígens, condició social, professions... van ser represaliats.

La Llei 11/2017 va autoritzar i encomanar a l'Arxiu Nacional de Catalunya a fer pública una

Teresa Piella (a dalt a l'esquerra), junt amb altres dones a la presó de dones de les Corts (1944 aprox). Foto: Fons familiar

relació de persones a les quals es va instruir procediments judicials militars (consells de guerra, diligències prèvies i similars). La llista presenta les víctimes ordenades alfabèticament. Hi ha persones a les quals es va instruir més d'un procediment. La relació inclou cognoms i nom de la persona represaliada, sexe, tipus de procediment (consell de guerra, diligències prèvies o similars), número de causa, data d'inici de la causa, data d'aprovació de la sentència o altra resolució, pena imposada i commutació o l'indult demanat. S'hi indiquen les persones que van ser executades.

La publicació de la llista per part de l'Arxiu Nacional de Catalunya ha estat una fita important, ja que ha permès quantificar i dimensionar unes dades que a nivell local eren conegudes parcialment per manca de sistematització. Aquesta aplicació de la llista de represaliats a nivell local ha estat possible perquè, a banda de les

dades esmentades, la llista publicada per l'Arxiu Nacional de Catalunya inclou també el municipi de residència i el lloc de naixement de les persones represaliades.

En el cas de Manlleu, la publicació de la llista ha permès descobrir que va haver-hi unes 199 persones residents a la població que van ser encausades i/o sotmeses a consells de guerra en els primers anys del franquisme. La llista de l'Arxiu Nacional no contempla aquelles persones de Manlleu que foren jutjades fora de Catalunya i

De la llista de 199 manlleuencs represaliats, 21 van ser afusellats

de les quals, per ara, és impossible conèixer el nombre. La majoria de les persones que apareixen a la llista són homes i, d'aquests, la majoria van ser condemnats a penes de presó. Vint-i-un manlleuencs van ser afusellats. Hi apareixen també deu dones, una de les quals, Teresa Piella Ribas,

condemnada a mort, encara que se li va commutar la pena per 30 anys de reclusió.

La recerca prèvia a l'exposició ha tingut dues direccions: la primera ha consistit en la revisió dels expedients de la majoria de les persones encausades. Algunes d'aquestes causes s'havien ja treballat en el llibre d'Imma Domènech i Federico Vázquez La repressió franquista a l'àmbit local. Manlleu (1939-1945). L'altra línia de recerca ha tingut com a objectiu la recerca dels testimonis dels descendents d'aquests represaliats. Si en la recerca d'arxiu la documentació ha estat ingent i aclaparadora sense permetre, per això, conèixer bona part de la veritat dels fets, en el testimoni dels descendents hem constatat, com altres vegades, que "anem tard": els protagonistes ja no hi són i en molts casos s'ha d'anar a parar a la tercera generació, la dels nèts. També hi han fet tard les institucions de l'Estat i la Generalitat, amb polítiques

poc desenvolupades de Memòria Històrica. I els historiadors, malgrat els esforços puntuals que en estudis i publicacions que s'han anat fent en els darrers anys, no ha estat suficient per crear una consciència en la societat de reconeixement i reparació cap a les víctimes del franquisme. No és estrany doncs que la frase més repetida per la majoria dels testimonis entrevistats hagi estat "d'això no se'n parlava".

L'exposició s'ha estructurat en quatre àmbits:

El primer àmbit presenta una paret amb la reproducció de tots els noms de la llista, en la qual s'han tingut en compte les persones residents a Manlleu en el moment dels fets.

El segon àmbit presenta la seqüència documental dels diferents passos d'un judici sumaríssim tipus, des de la denúncia fins a la condemna final. A la seqüència es pot veure com l'arbitrarietat era un tret característic i que les garanties processals com el dret a defensa, amb l'adjudicació d'un advocat d'ofici, militar de baixa graduació, eren inexistents. En la fase d'instrucció, per part del Jutge, es tenien en compte únicament els testimonis de les autoritats del règim i de testimonis de càrrec i no se solien acceptar altres proves ni les mateixes declaracions de descàrrec dels acusats, i cap fet no es comprovava. El tercer és un documental audiovisual que recull testimonis

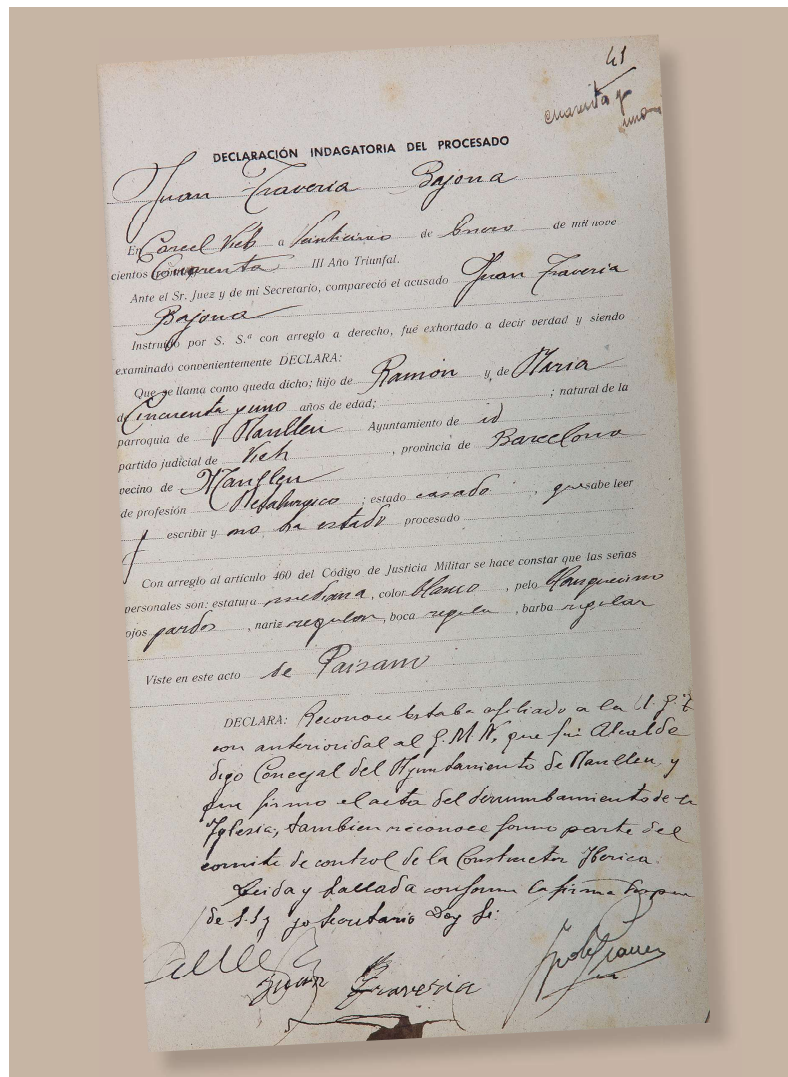
L'exposició recull el perfil biogràfic d'una quinzena de manlleuencs

d'alguns familiars dels represaliats tant de Manlleu com d'exiliats residents a França. S'ha pogut recuperar també el testimoni oral, en primera persona de Maria Corti Sampietro, una de les protagonistes de l'exili, esposa, per altra banda, d'un dels manlleuencs morts a Mathausen, Pere Bonal Trabal.

L'últim àmbit, el més extens, recull els perfils biogràfics d'una quinzena de protagonistes individuals (i algun col·lectiu) de la repressió amb

l'objectiu que serveixin de mostra significativa de la diversitat de situacions: empresonats, afusellats, exiliats... S'hi troben també els perfils de persones que tot i ser properes al règim van ser també jutjades, com és el cas del primer alcalde franquista, Josep Casanovas Tona i de l'industrial Josep Serra i Sió. A més, s'ha volgut posar en relleu la situació d'aquelles persones, dones en la majoria dels casos, que sense haver patit directament la repressió en van rebre d'una forma dramàtica totes les seves conseqüències per ser esposes, mares, etc., dels que apareixen com a protagonistes. Com que la repressió es va allargar en els anys, es destaca també un manlleuenc per la seva

lluita antifranquista, Joan Ribas Rabassa, ja al final dels anys quaranta. A banda dels esmentats i entre d'altres, aquest apartat recupera, per exemplificar la repressió, la història de persones com Joan Codina Vivet, Ot Ferrer, Teresa Piella Ribas, Joan Codina Espinó, Matías Conesa Hernández i Pere Bonal Trabal. L'exposició sobre la repressió a Manlleu ens posa al davant el caràcter de la repressió franquista i de retruc la naturalesa del mateix règim franquista, que per imposar-se va utilitzar de forma institucionalitzada la violència indiscriminada, ja que no ho havia aconseguit a través de la democràcia. La repressió va ser ideada com a mitjà d'escarment, de

Declaració davant del jutge de Joan Traveria Bajona des de la presó de Vic (1940). Foto: Arxiu Militar de Barcelona

purga i de neteja social i, mirant al futur, pensada per aconseguir amb la por i el terror la paràlisi, la submissió, la passivitat i l'autocensura dels vençuts i dels oponents polítics, fent més difícil si no impossible la seva reorganització.

No podem qualificar de justícia l'actuació dels Tribunals militars. Mai van estar al servei de la veritat, mai la van buscar, mai van tenir interès a castigar els veritables culpables. El seu objectiu era un altre, la simple repressió política. Fonamentaven

les seves actuacions en una gran mentida: la que atribuïa la rebel·lió a les víctimes, a aquells que en realitat, defensors del legítim govern republicà, s'hi havia oposat i havien estat víctimes d'aquella rebel·lió. Mentre que els insurrectes, els revoltats, els que sí que havien traït el govern legítim es reconvertien i de culpables esdevenien jutges. La Llei de Responsabilitats Polítiques que donava cobertura a aquests judicis es basava en el principi antijurídic de retroactivitat que va

fer que totes aquelles activitats polítiques i socials legals durant la República esdevinguessin il·legals i convertint en sospitosos o delinqüents a totes aquelles persones que havien militat en partits i sindicats, o que havien format part d'ajuntaments i entitats durant aquells anys.

L'estudi de tots els judicis fets a manlleuencs no permet arribar, com ja hem dit, a conèixer la veritat dels fets. I, si bé és cert que en l'etapa revolucionària es van produir a Manlleu fets reprovables que van ocasionar la mort de més de trenta manlleuencs, els judicis sumaríssims no permeten conèixer els responsables d'aquells fets i sí, en canvi, van portar a la mort i a la presó a una immensa majoria de manlleuencs que res hi tenien a veure, que es creien innocents, i per això no havien fugit, condemnats només per la seva ideologia o militància.

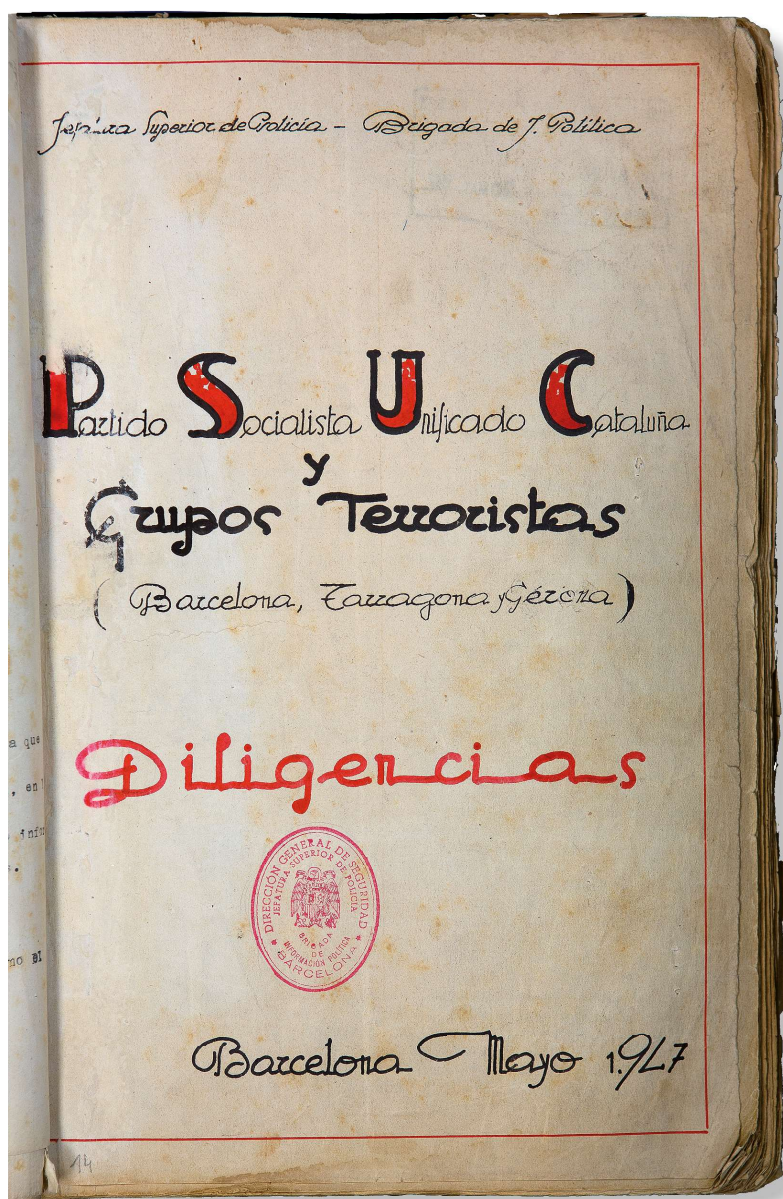
L'estudi dels judicis no permet arribar a conèixer la veritat dels fets

Diu Josep Fontana: "L'esforç per recuperar aquest passat que el franquisme va negar i els governs posteriors han deixat que es continués silenciament, és just i necessari. (...) perquè no es tracta de jutjar i de demanar condemnes pels crims comesos, per una i altra banda, sinó d'esforçar-nos a comprendre el que va passar per evitar que es repeteixi (...).

I Arthur Schlesinger afegeix: "De la mateixa manera que una persona privada de memòria resta desorientada i perduda sense saber on ha estat o cap a on va, una nació a la qual es nega una concepció del seu passat restarà impotent per enfrontar-se al seu present i al seu futur".

Cites

Josep FONTANA. *L'ofici d'historiador*. Ed. Arcàdia, 2018, pp. 240 i 242.

Portada del sumari obert l'any 1947 als "80 del PSUC", entre ells Joan Ribas Rabassa. Foto: Arxiu Militar de Barcelona